

Banalitzar la diglòssia

Núria Cadenes

Que els déus ens guardin de caure en el vell, vetustíssim parany de la prohibició o l'anatema. Que ens en guardin els déus o l'ètica o la consciència i que en això tampoc no hi hagi una possibilitat única i cadascú tingui la facultat d'escollir barret per al seu cap. Llanço el prec o exclamació per principis elementals (que hi siguin, però que siguin pocs, els imprescindibles per anar pel món comptant amb el bé comú: tal com deia aquell savi historiador i jesuïta, Miquel Batllori, a l'hora dels absoluts n'hi ha prou, per vestir-se, amb un biquini, i, encara, menut). Llanço el prec per principis elementals, deia, i també pel senzill reconeixement de l'evidència: perquè som el que fem. Junt amb l'herència genètica, i amb el que hem vist i sentit (i llegit), i amb el context, etcètera, també (de vegades penso que sobretot) som les coses que fem. Les coses que, en fer-les, ens configuren. Prohibir o censurar deixa marca i estafà: espanya. És molt millor, per tant, saber-se'n estar. Que, certament, per a la pràctica de la prohibició o la censura, petit detall amb importància, cal comptar amb un poder que no tenim (o, més exactament, que tenen

els altres), però que és igualment preferible que aquests vímets no ens facin el cistell.

I tota aquesta introducció per dir que si, ara i aquí, algú ens vol escriure una cançó o la seva novel·la o un anunci de patates fregides mig en castellà o mig en alemany o amb cent pàgines seguides d'onomatopeies, doncs que per a ell farà, evidentment. I que després els crítics diran, i el públic. I el temps, finalment, que també determina les obres que romanen i les que no, les que tornen i les que s'esfumen com simple borumballa. Però que aleshores, si us plau, assumeixi a quina banda de la història l'han situat els seus actes. I que s'estalviï (i ens estalviï, gràcies) les excuses de mal pagador. Les excuses tan suades. Resclosides de segles.

Perquè la neutralitat és mentida. Situar-se per sobre del bé i del mal i proclamar amb aire displicent (o innocent o despistat o el que sigui: tanta gesticulació per a tan poca cosa) que jo no m'hi fico... és situar-se.

Aquesta evidència: que el món no és pastat de mantega de col·raines, que hi ha els que exploten i hi ha els explotats, hi ha els que prohibeixen i els que són prohibits, hi ha els que problematitzen i els que són problematitzats (perquè ets dona, pel teu color de pell, per la teva condició sexual... per la teva llengua). Quan hi ha conflicte obert, quan n'hi ha un que colpeja i un altre que rep, pretendre neutralitat és consentir que continuï l'estossinada. Així de cru.

Més evidències? Que aquesta «excusa de veracitat» que es branda per a les creacions en català quan sistemàticament intercalen construccions, mots, frases, fragments en castellà perquè al carrer bla bla bla (quin carrer?, podríem també preguntar-nos), no s'ha demanat mai quan l'obra que se situa a Barcelona o a València emprà l'espanyol de cap a cap sense la més mínima concessió de «veracitat» a la llengua del país. I en aquest sol acte, de fet, ja es mostra el fons de la qüestió: que hi ha una llengua a dalt, una llengua seriosa i completa per a l'expressió cultural, sigui quina sigui aquesta expressió, i una llengua a sota, subalterna, potinejable, que necessita complements si és que pretén treure el nas fora del petit reducte privat on se la

pretén recloure, una llengua convertida en record llunyà o vestigi toponímic, en accent pintoresc quan s'expliquin acudits, una llengua que és, comptat i debatut, prescindible. Una llengua que no és.

Tot plegat és més vell que l'anar a peu. Prou que els coneixem, i que han estat estudiats, els efectes de la diglòssia (que és, mai no sobra de recordar-ne la definició enciclopèdica, la situació sociolingüística en la qual hi ha un idioma que és considerat superior, i, per tant, apte per a les funcions formals i els usos escrits, sigui l'expressió política o científica, sigui la literatura o l'ensenyament, i un altre que queda etiquetat com a inferior, postergat als usos informals i orals, per a casa o per a les brofegades). És, també, allò de fer-te evident tothora que la teva llengua no val prou, ni per explicar matemàtiques (la darrera que ens hem sentit dir —en castellà—: que això, els mestres, tan sols ho fan per fotre els estudiants) ni perquè et moguis pel teu rodal. I d'aquí que a les estacions de tren calgui necessàriament afegir, al rètol que assenyalava la «via 3», un altre que aclareixi que es tracta de la «vía 3». Aquesta ridiculesa. Que no ho és. És una obsessió. Una sistematització. Un pretendre sempre i tothora que el català sol no pot anar pel món.

I no, a aquestes altures de la pel·lícula, cap creador d'aquest país no pot al·legar desconeixement (i, si ho fa, en fi, allò que en Joan Fuster ja va condensar en aforisme: «No facis de la teva ignorància un argument»). Que així tinc més cobertura mediàtica, plataformes, propaganda. Que ho faig per diners. Perquè em procura canongia. Perquè em fa mandra. Que, pel que sigui, vull aquell actor a la meua obra, i com que no farà l'esforç de treballar la dicció, ni res, avall, ell parlarà en castellà. Així ho va decidir recentment la directora Carol López per a *Les amistats perilloses* que va presentar enguany al Teatre Lliure, un muntatge que ha tingut repercussió, sobretot, per aquesta polèmica. La teva llengua com una trava prescindible. La cultura del mínim esforç i de tant se me'n dona no és responsabilitat meua, coses que passen (com si això mateix, aquesta actitud, no fos, de fet, símptoma del problema). Tanmateix, dir-ho tal com raja (en paraules de l'actor: «Jo el català no el parlo bé, tot i que fa molts anys que

soc aquí, i interpretar-lo a l'escenari em resulta difícil. Ara no m'han tornat boig amb els detalls fonètics, com altres vegades m'ha passat») potser feia lleig. Així que la directora va voler vestir-ho amb «sentit dramàtic», que és tota una declaració de part: quan els personatges «són lliures, parlen en castellà, però després parlen en català perquè és la llengua imperant, és la llengua del poder».

Veure com es tergiversa la realitat fins a aquest punt pot generar estupefacció, indignació, fins i tot dolor; aquest punyent sentiment d'injustícia. Té la virtut, però, de mostrar les cartes que s'amaguen sota el fet de banalitzar la diglòssia. I a favor de qui juguen.

Som el que fem, sí.

Fa anys, hi havia aquella pregunta recurrent que els aguts entrevistaires plantejaven als cantants en català: que per què no ho fas en espanyol, que així «arribaries a més gent». (I ara obro parèntesi tan sols per remarcar que he escrit «fa anys» com si això ja no passés, i que santa innocència.) L'Ovidi Montllor, fart de la tediosa cantarella, i constatat fins a quin punt les explicacions argumentades queien en sac foradat (que fixeu-vos si us plau en els implícits de la vostra pregunta, que les estructures colonials d'opressió i d'explotació contemplen també la persecució lingüística, la classificació en graus d'importància, l'arraconament a cosa prescindible, i que el dret de defensar-se i de continuar existint, i que feu-vos mirar per quins set sous us molesta tant la meua llengua), va optar per un senzill i ressitador «Si tan sols volguera que m'entenguera més gent, cantaria en xinès».

Que també és, per cert, «la llengua que es parla als carrers de Barcelona». Igual com l'urdú. Com l'amazic. Cal fer-ne llista? Com el romanès. Friso per veure com ho recullen en les seves creacions els nostres indiferents, neutrals, asèptics reflectidors de la realitat.